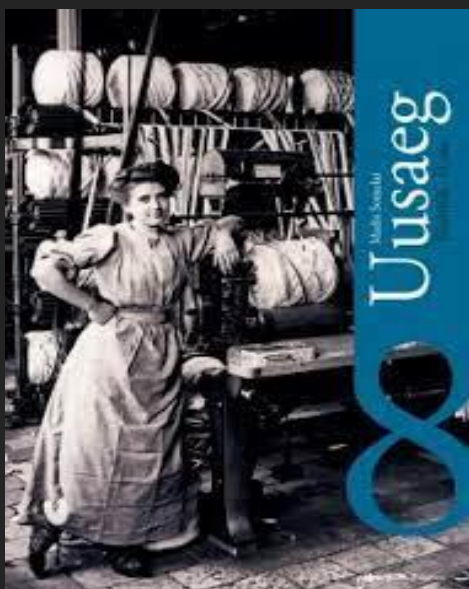

ENUT
EESTI NAISUURIMUS- JA TEABEKESKUS

Soostereotüüpideta
haridus = võrdsemad
ja avaramad
võimalused noortele

27. märts 2024

Iceland
Liechtenstein
Norway

**Active
citizens** fund

Avatud Eesti Fond
Open Estonia Foundation

Haridusliku võrdsuse nähtamatu takistus: õpikutes sisalduvad soolised eelarvamused (GBIT)

Soolised eelarvamused õpikutes on

- olulised
- üldlevinud
- silmatorkavalt ühesugused
- kaovad väga aeglaselt
- jäävad varjatuks

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000155509>

[https://www.lsc.vu.lt/dokumentai/renginiai/BlumbergThe invisible obstacle to educational equality 2008.pdf](https://www.lsc.vu.lt/dokumentai/renginiai/BlumbergThe%20invisible%20obstacle%20to%20educational%20equality%202008.pdf)

UNESCO: Uurimused näitavad õpikute märkimisväärselt sarnaseid sooliste eelarvamuste mustreid kogu maailmas

1. Naised ja tüdrukud on õpikutes tugevalt alaesindatud.
2. Tekstis või illustratsioonidel esitatud naise ja tüdrukuid kujutatakse valdavalt väga stereotüüpsetes kodustes rollides.
3. Suhteliselt vähestel juhtudel, kus naise kujutatakse töökohtadel või koduvälistes tegevustes, on need enamasti väga traditsioonilised.
4. Tüdrukud ja naised olid tavaliselt passiivsed ja pealtvaataja rollis, samas kui julged ja enesekindlad poisid ja mehed on aktiivsed ja tegelevad põnevate asjadega.
5. Sooliselt ebavõrdsemates riikides oli naiste vähene esindatus ja stereotüübid veidi silmatorkavamad (või piiravamad), kuid riikide sarnasused ületavad selgelt erinevusi.
6. Aastakümnete vältel läbi viidud uurimused on näidanud, et sooliste eelarvamuste taandumine õpikutest on pigem aeglane (isegi üliaeglane).

ED/EF/AMRT/015/P/21

Background paper prepared for the
Education for All Global Monitoring Report 2015
*Education for All 2000-2015: achievements and
challenges*

**Eliminating gender bias in textbooks:
Pushing for policy reforms that promote gender equity
in education**

Rae Lesser Blumberg
2015

Järeldus ja soovitus: universaalne probleem vajab universaalseid lahendusi

... tuginedes ligi neljakümne aasta vältel läbiviidud uurimuste tulemustele tuleks koostada käsiraamat sooliste eelarvamuste kaotamiseks õpikutest, mis

- oleks kasutatav kogu maailmas
- oleks kohandatav kohalikele oludele
- aitaks lammutada õpikutes esinevaid üldlevinud soolisi eelarvamusi
- sisaldaks harjutusi, mille abil võiksid õpilased eelarvamusi tuvastada ning õpetajate abiga kummutada
- oleks sisult lihtne, kasutajasõbralik ja kultuuritundlik
- tuleks koostada teadlaste poolt

**The invisible obstacle to educational equality:
gender bias in textbooks**

Rae Lesser Blumberg

https://www.lsc.vu.lt/dokumentai/renginiai/BlumbergThe_invisible_obstacle_to_educational_equality_2008.pdf

Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) värsked soovitused Eestile traditsiooniliste soonormide vaidlustamiseks hariduse valdkonnas

6. Chasing out traditional gender norms, in educational settings and beyond in Estonia

Detsember 2022

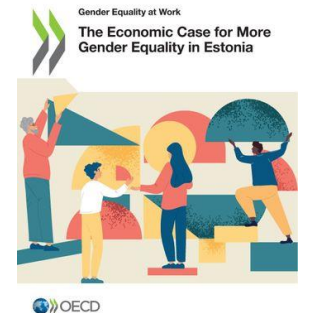
Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon OECD

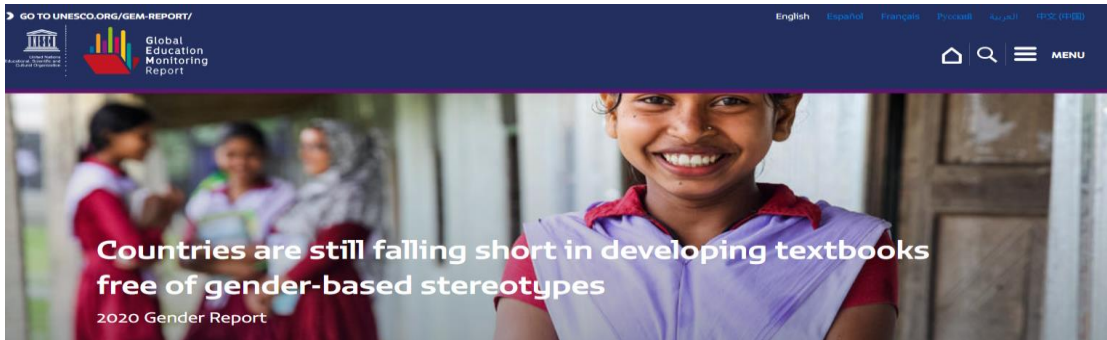
Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) värsked soovitused Eestile

- ❑ Kuigi soostereotüüpide vältimine on õpikute koostamisel oluline ning nii Eesti põhikooli kui ka gümnaasiumi õppekavades mainitakse soolist võrdõiguslikkust ühe põhiväärtusena, puudub tõhus riiklik mehhanism, mis takistaks soostereotüüpe sisaldavate õpikute jõudmist lasteni.
- ❑ Õpikute kriitilist läbivaatamist tuleks tõhustada, pöörates suuremat tähelepanu soolisele võrdõiguslikkusele.
- ❑ Haridus- ja teadusministeerium võiks avaldada juhised sooliste eelarvamuste vastu võitlemiseks õppematerjalides.
- ❑ Eeskuju võiks võtta Briti kirjastaja ja õpikute väljaandja **Pearson** hiljuti välja antud soolise võrdõiguslikkuse juhistest.

<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e2f84c9d-en/index.html?itemId=/content/component/e2f84c9d-en#section-d1e12519>

<https://inews.co.uk/news/education/school-textbooks-exams-guidelines-pearson-gender-bias-stereotypes-768727>

Soovitused soostereotüüpide vältimiseks õpikutes

UNESCO Gender Report 2020

Sootundlike õppematerjalide väljatöötamine:

- nõuab riigi tugevat juhtrolli
- peab olema integreeritud üldisesse soolise võrdõiguslikkuse poliitikasse hariduses
- õppematerjale tuleks võrdõiguslikkuse aspektist regulaarselt analüüsida
- õpikute kriitiline läbivaatamine peab olema kaasav ning tagama naiste võrdse osalemise
- õpikute kriitiline läbivaatamine peaks põhinema teadusuuringutel ja selles osalejad peaksid saama koolitust soolise võrdõiguslikkuse saavutamist toetava materjali koostamiseks
- soolise võrdõiguslikkuse aspekt peab olema sõnaselgelt kirjas õpikute koostamise pakkumiskutsetes, lähteülesannetes ja autoritega sõlmitavates lepingutes
- õpetajaid tuleb koolitada, andmaks neile oskusi soolise võrdõiguslikkuse aspekti arvestavate õppematerjalide tulemuslikuks kasutamiseks

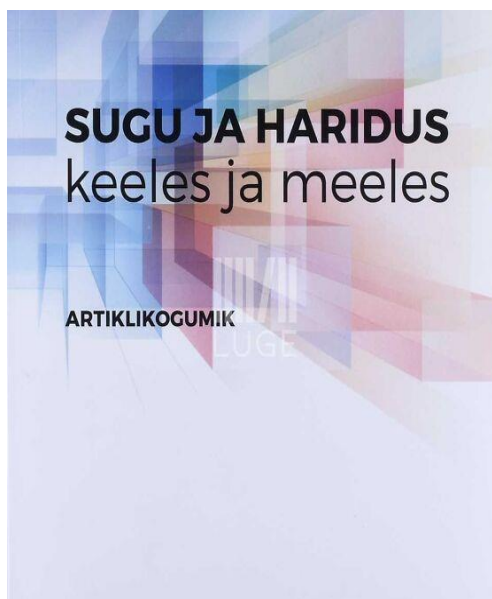
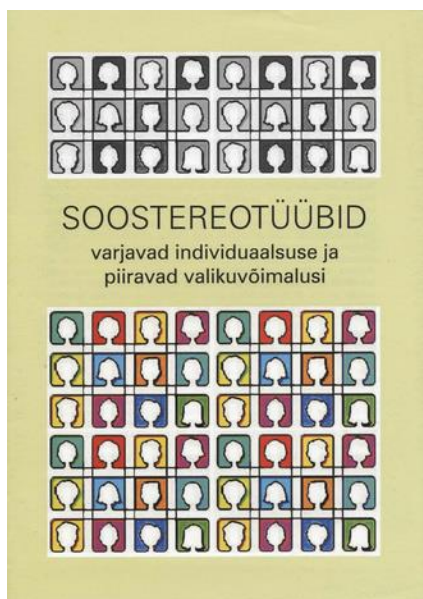
3 põhivaldkonda sooliste eelarvamuste ja soostereotüüpide vähendamiseks õpikutes

- Naiste vähene esindatus
- Soostereotüüpsed soorollid, ametikohad ja omadused
- Soolise võrdõiguslikkuse positiivne kajastus ja muutuvad soorollid

15 aastat soostereotüüpide teemat hariduses Eestis

Veebiportaal www.haridusjasugu.ee

HARIDUS JA SUGU

Mõisted ja eesmärgid

Sooteadlik pedagoogika

Õppematerjalid

Uurimused ja analüüsid

Soolise võrdõiguslikkuse edendamine

Parimad praktikad

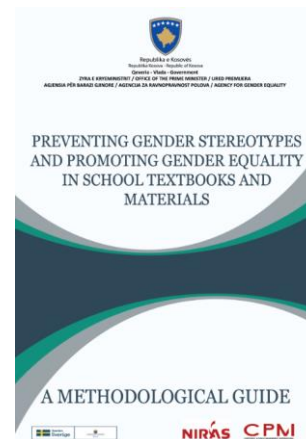
<https://raamatupood.utlib.ee/en/education/5968-arka-marka-tegutse.html>

<https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/19777>

<https://enut.ee/sugu-ja-haridus-keeles-ja-meeles-artiklikogumik/>

Erinevaid juhendmaterjale soostereotüüpide vältimiseks õpikutes

1. Tasa-arvo ja sukupuoli oppimateriaaleissa. Soome Haridusameti juhend <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/tasa-arvo-ja-sukupuoli-oppimateriaaleissa>
2. Pearson'i soolise võrdõiguslikkuse juhised <https://www.pearson.com/content/dam/one-dot-com/one-dot-com/uk/documents/news/2020/pearson-gender-equality-guidelines.pdf>
3. Sooliste stereotüüpide vältimine ja soolise võrdõiguslikkuse edendamine õpikutes ja õppematerjalides. Metoodiline juhend. <https://abgj.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/ENG-ManualSteriotipetGjinore-ENG>
4. Soostereotüüpidest vabade õpikute ja õppematerjalide koostamine ja kasutamine Metoodiline juhend. Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus

Soostereotüüpidest vabade õpikute ja õppematerjalide koostamine ja kasutamine

Metoodiline juhend

- **Juhendi eesmärgiks** on kaasa aidata õppematerjalide ja õpikute koostamisele, toimetamisele, retsenseerimisele, kirjastamisele ja hindamisele, et tagada nende vastavus õigusaktides, sh riiklikes õppekavades kehtestatud normile vähendada soolist ebavõrdsust ja edendada soolist võrdsust haridussüsteemi abil ja kaudu.
- Juhend toetub nii välismaal koostatud väljaannetele kui Eestis seni erinevatest analüüsides ilmnenud piiravate soostereotüüpide ja -normide kummutamist soovitavatele allikatele.

ENUTi metoodilise juhendi struktuur

Eessõna

I Juhendis kasutatavate mõistete selgitusi

II Soolise võrdsuse edendamise vajadus ja kohustus hariduses

III Õpikute ja õppematerjalide roll soolise ebavõrdsuse vähendamises

IV Eelarvamuste ja sooliste stereotüüpide tuvastamine ja kummutamine

4.1. Soostereotüüpide tuvastamise võtted

4.2. Strateegiad stereotüüpide kummutamiseks õpikutes

V Soovituslik kontrollküsimustik õpiku koostajaile ja retsensentidele

VI Kasutatud allikad

Soostereotüüpidest vabade õpikute ja õppematerjalide koostamine ja kasutamine

Metoodiline juhend

Koostanud Ülle-Marike Papp ja Riina Kütt

Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus

Tallinn, 2024

Tagasiside küsimustik

Nimi:

Ametikoht:

Projekt: Soostereotüüpideta haridus = võrdsemad ja avaramad võimalused noortele

Tagasiside küsimustik

1. Palun pange pingeritta järgmised soolise ebavõrdsuse probleemid Eesti hariduses

- Õpetajaskonna feminiseerumine
- Tütarlaste ja poiste erinev õpiedu
- Poiste varakult koolist lahkumine
- Meeste väiksem osakaal 3. astme hariduse lõpetanute seas
- Tütarlaste ja poiste erinevad karjääri- ja ametivalikud
- Soolise võrdõiguslikkuse eesmärkide puudumine Eesti hariduspoliitikas

2. Märkige tabelisse, kui oluliseks peate õpikute autoritele ja retsensentidele koostatud metoodilises juhendis ära toodud

	Väga oluline	Oluline	Raske öelda	Mitte eriti oluline	Pole üldse oluline
teadmisi õigusaktidest, mis kohustavad õpikutes ja õppematerjalide edendamata soolist võrdõiguslikkust					
teadmisi sellest, kuidas õpikud võivad mõjutada õpilaste soolist sotsialiseerimist					
teadmisi nais- ja meestegelaste erineva esindatuse võimalikest mõjudest õpilastele					
teadmisi positiivsete soorollide vajalikkusest õpikutes					
teadmisi soostereotüüpide olemusest ja liikidest					
oskusi sooliste eelarvamuste ja stereotüüpide märkamiseks tekstides					
oskusi sooliste eelarvamuste ja stereotüüpide märkamiseks illustatsioonides					
oskusi sooliste eelarvamuste ja stereotüüpide kummutamiseks tekstides					
oskusi sooliste eelarvamuste ja stereotüüpide kummutamiseks illustatsioonides					
kontrollküsimustikku					

3. Kui võrd vajalikuks peate täiendavaid koolitusi juhendi tõhusamaks kasutamiseks?

- Väga vajalik
- Ei oska öelda
- Pole vajalik

4. Täiendavaid ettepanekuid ja kommentaare metoodilise juhendi kohta (võite jätkata pöördel)

Pearson

Pearson Gender Equality Guidelines

Produced by the WILL UK Commercial Products
& Services Committee

For enquiries, please contact media@pearson.com

Contents

Introduction	2
Using this guidance	3
Roles, behaviours and appearance	4
Language	8
Referencing	11
Links and Further Reading	12

Eessõna

Pearson aitab oma toodete ja teenuste kaudu luua **teadmiste baasi tulevasele põlvkonnale**. Meie materjalides kasutatav tekst, joonised, graafikud, illustratsioonid ja fotod kujundavad arusaama ja ettekujutusi soorollidest.

Tekst ja visuaalsed kujundid võivad tahtmatult kinnistada stereotüüpe ja edastada õpilastele sõnumeid sookohase käitumise ja sugude võimete kohta. See on tähtis, kuna **stereotüübid piiravad lapsi**, pakkudes neile piiratud valiku aktsepteeritavatest käitumisviisidest.

Juhiste kasutamine

- Alateadlike eelarvamuste ja sooliste stereotüüpide tuvastamine, teadvustamine ja kummutamine peab algama kõigi meie toodete ja teenuste kontseptsiooni väljatöötamise etapis.
- Protsess peaks algama **soolise tasakaalu tagamisega projektimeeskonnas** ning hõlmama autoreid, retsensente, teadureid, sisu- ja keeleteimetajad, kujundajad, õigusspetsialiste ning seda tuleks järgida kogu protsessi vältel, teavitades kõiki meeskonnaliikmeid protsessi kõigis etappides soolisest võrdõiguslikkusest.

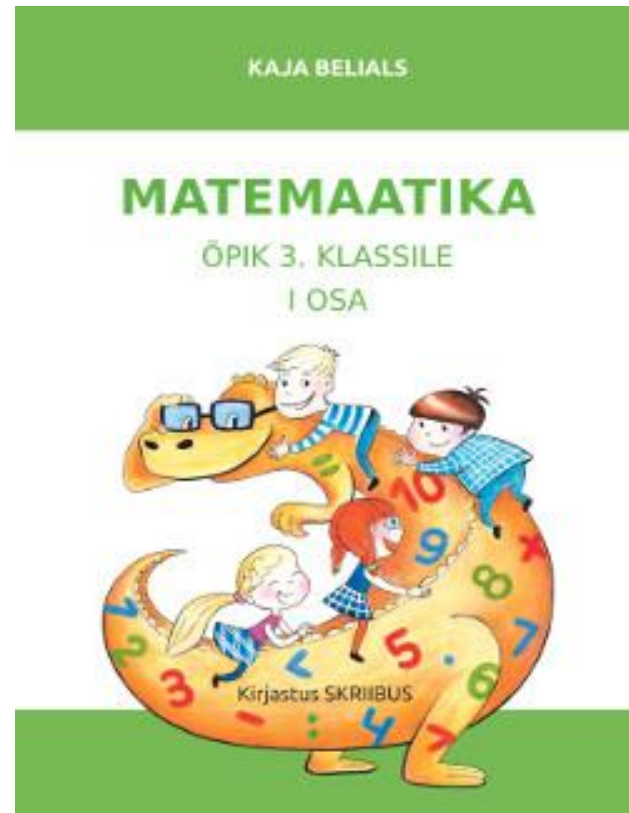
Mõistete ja definitsioonide paljusus teema käsitlemisel

- sooline võrdõiguslikkus
  - sooline võrdsus
  - sugude võrdsus
  - soovõrdsus
-
- sooline kallutatus
  - soolised eelarvamused
  - soolised stereotüübid
  - soostereotüübid

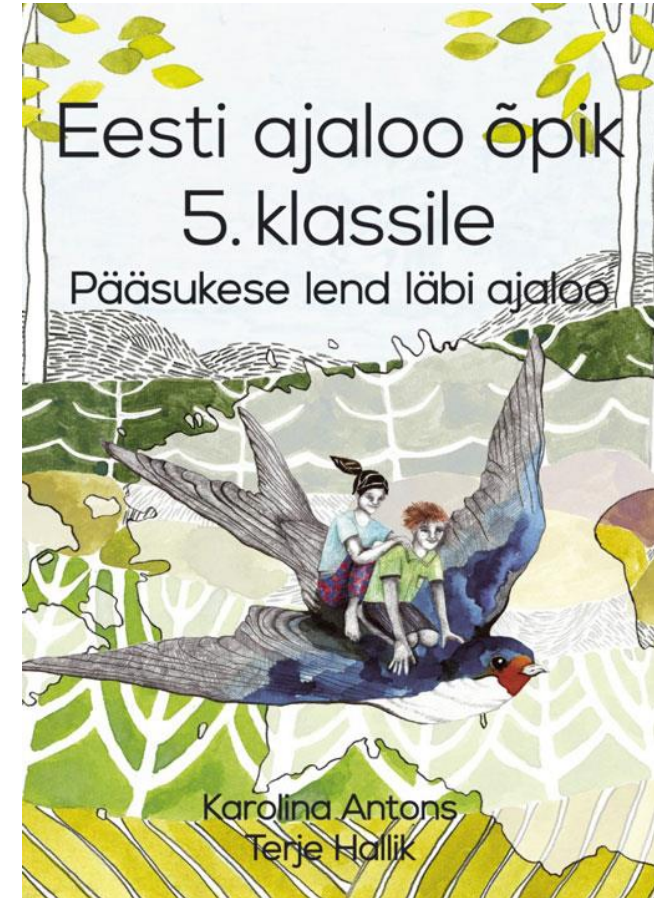
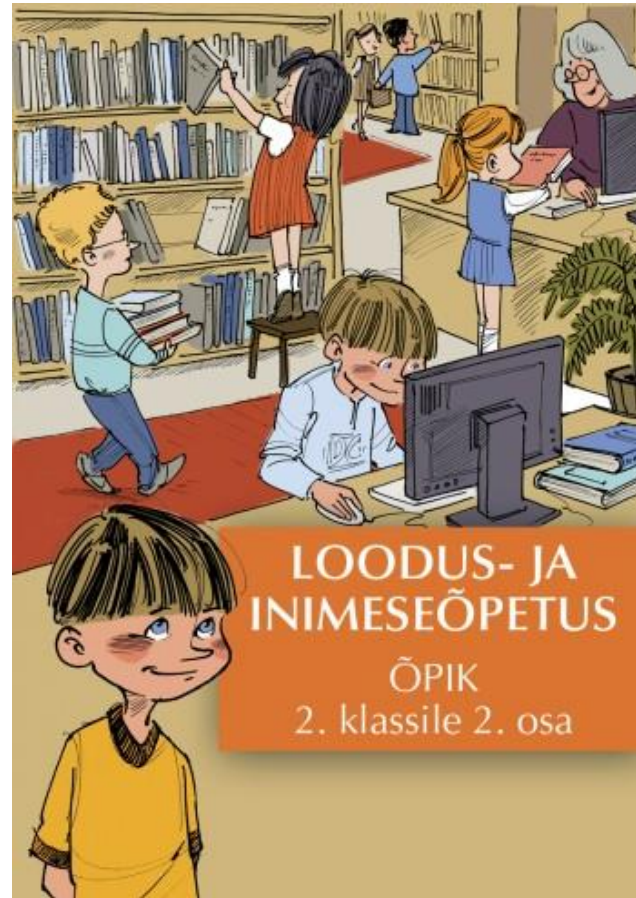
Õpikud kui variõppekava osa

Variõppekava - Õppematerjalid

Variõppekava - Õpikud

<https://www.avita.ee/35033>

<https://www.avita.ee/14376>

<https://kirjastusmaurus.ee/oppematerjalid/ajaloo-opik-5-klassile/>

1. klassi matemaatika töövihik.

Kus on tüdrukud?

OTSIME LAHENDUSI

1. MATIASELE JA ROBERTILE TOODI KINGIKS KOMME. ROBERT EI TOHI AGA ŠOKOLAADI SÜÜA, SEST TAL ON ALLERGIA (KÕHT HAKKAB VALUTAMA). KUIDAS JAOTADA PILDIL OLEVAD KOMMID VÕRDSelt NII, ET ROBERT EI JÄÄKS HAIGEKs? VÄRVI TABEL.

KARAMELL	5		
	4		
	3		
	2		
	1		

MATIAS ROBERT

2. ÕPETAJA PALUS KEHALISE KASVATUSE TUNNIS SEISTA RIVIS PIKKUSE JÄRJEKORRAS. VAATA PILTI JA OTSUSTA, KAS RIVI ON ÕIGE. KUI EI OLE, SIIS KIRJUTA LAPSE ALLA NUMBER, MITMES TA PEAB RIVIS OLEMA.

2. A. KIRJUTA JA ÜTLE, MILLINE VÕISTLEJA ON MITMENDAL KOHAL.

MARKUS ON ESIMESEL KOHAL.

MARKUS ELIISE UKU ROBERT

1. 2. 3. 4.

B.

ROBERT UKU ELIISE GREETE

SIIM

5. 2. 1. 4. 3.

C. VAATA TABELIT. KIRJUTA DIPLOMITELE ÕIGED JÄRGARVUD.

DIPLOM	NIMI	KOHT	DIPLOM
Mitmevõistluse saavutus 3. koha	GRETE PALM	1.	Mitmevõistluse saavutus 4. koha
Mitmevõistluse saavutus 1. koha	OSKAR MERI	2.	Mitmevõistluse saavutus 2. koha
	EEVA LAUL	3.	
	AVE ARU	4.	
	KARL ARU	5.	
	REIN SOO	6.	

4. PIKEM, LÜHEM. SUUREM, VAIKSEM

KUIDAS SA ARU SAAD, ET KASVAD?

1. TÕMBA JOON ÜMBER LAPSELE, KES ON KÕIGE PIKEM.

A. B.

2. TÕMBA KÕIGE VAIKSEMALE KOOLIKOTILE SININE JA KÕIGE SUUREMALE KOTILE PUNANE JOON ÜMBER.

KIRJUTA LAPSE VANUS PILDIL ALLA.

HANS KARL JOOSEP

1 -AASTANE 3 -AASTANE 6 -AASTANE

KIRJUTA, KES ON VAIKSEM, KES SUUREM.

KARL ON VAIKSEM KUI JOOSEP.

JOOSEP ON SUUREM KUI HANS.

6. SUUREM, VAIKSEM, VÕRDNE

1. JOONISTA PALLID NII, ET VÕRRATUS VÕI VÕRDUS OLEKS ÕIGE.

POISSE JA PALLE ON VÕRDSelt. VÕRDNE =

POISSE ON ROHKEM KUI PALLE. SUUREM >

POISSE ON VÄHEM KUI PALLE. VAIKSEM <

POISSE JA PALLE ON VÕRDSelt. < > =

VÕRRATUS > VÕRRATUS VÕRDUS

2. VÕRDLE DOOMINOKIVIDE TÄPPIDE ARVU. PANE ÕIGE MÄRK.

2 > 1

1 < 3

3 = 3

Mida näitavad uurimused soostereotüüpide leviku kohta õpikutes?

ED/EFA/MRT/2015/PI/24

Background paper prepared for the
Education for All Global Monitoring Report 2015

*Education for All 2000-2015: achievements and
challenges*

Eliminating gender bias in textbooks: Pushing for policy reforms that promote gender equity in education

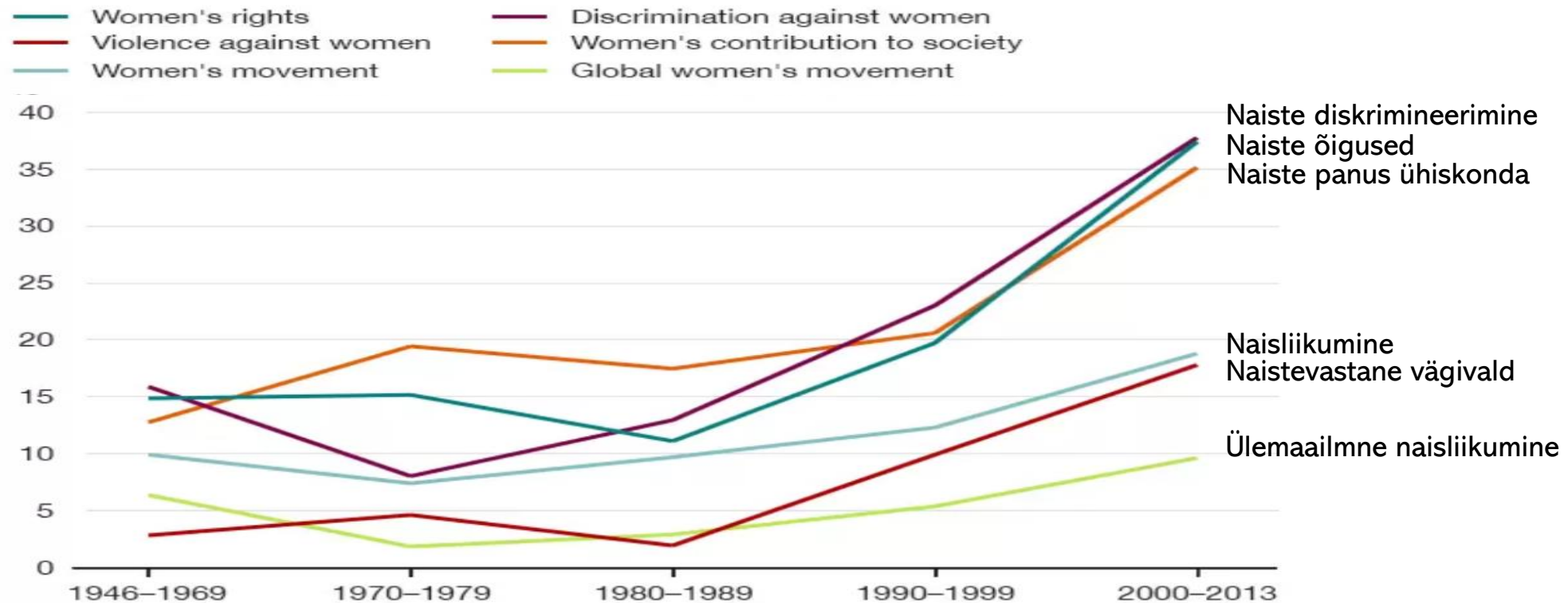
Rae Lesser Blumberg

2015

Ülemaailmselt võib soolise võrdõiguslikkuse käsitlemisel õpikutes näha teatud edasiminekut. Naiste õigusi otsesõnu mainivate õpikute osakaal (%)

Schoolbooks are showing some progress on gender equality

Percentage of textbooks that include an explicit statement on women's rights

Source: Bromley et al, 2016

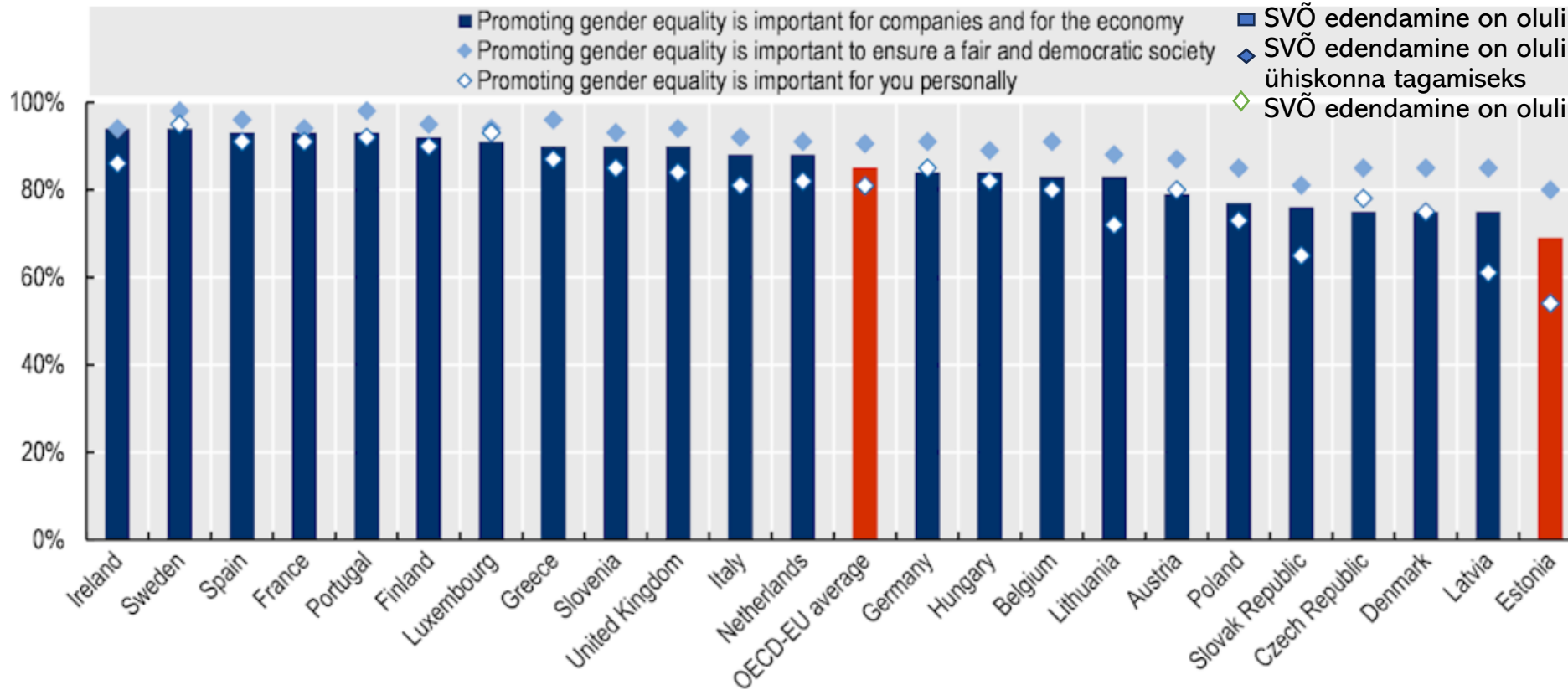

Õpetaja / Õpiku koostaja on osa ühiskonnast

OECD: Teadlikkus soolisest ebavõrdsusest kui probleemist on Eestis ELi riikide võrdluses madalaim

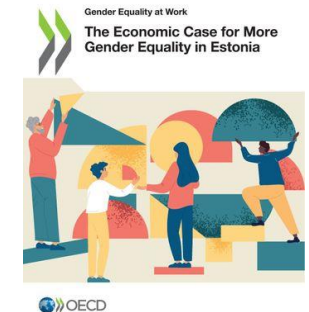
Figure 6.1. **Awareness that gender inequality is an issue is the lowest in Estonia**

Share of respondents who agree with each of the following statements, in 2017

Vastajate osakaal, kes nõustusid järgmiste väidetega, 2017

- SVÕ edendamine on oluline ettevõtetele ja majandusele
- ◆ SVÕ edendamine on oluline õiglase ja demokraatliku ühiskonna tagamiseks
- ◇ SVÕ edendamine on oluline teie enda jaoks

Source: European Commission (2018[1]), *Gender equality 2017*, Special Eurobarometer 465 – June 2017, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/431877>.

<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e2f84c9d-en/index.html?itemId=/content/component/e2f84c9d-en>

Pearsoni soovitused

Rollid, käitumine, välimus

- Tagage sugude tasakaal mitte ainult arvuliselt, vaid ka sugude portreeterimisel.
- Vältige alateadlikke eelarvamusi soole omistatavate omaduste ja käitumise kohta.
- Võimaluse korral püüdke stereotüüpe vaidlustada ning julgustada naiste ja tüdrukute tegutsemist traditsiooniliselt mehelikeks peetavates rollides ja vastupidi.
- Püüdke graafikutest/näitajatest/andmetest leida teadvustamata eelarvamusi ja neid vältida.
- Nais- ja meestegelastega olukordi puudutavate küsimuste koostamisel jälgige küsimuse konteksti ja seda, et valitseks tasakaal õige või vale vastuse andnud naiste ja meeste vahel.

Pearsoni soovitused

- ❑ Kujunduse osas jälgige, et valitud värvid ei markeeriks sugu (st roosa tüdrukute jaoks, sinine poiste jaoks).
- ❑ Pildid või muu meedia/materjalid peaksid tagama, et mõlemaid, nii naisi kui tüdrukuid, mehi kui poisse kujutatakse toimevõimeliste ja eesmärgistatud tegutsejatena (st võrdsete ja aktiivsete osalejatena), terviklike isiksustena, tervetena ning realistlikult kujutatuna.
- ❑ Jälgige, et materjalides oleks 'naissoost' roboteid, dinosauruseid ja loomi, ärge stereotüüpiseerige teisi olendeid.
- ❑ Jälgige, et materjalides oleks 'naissoost' roboteid, dinosaurusi ja loomi, ärge stereotüüpiseerige teisi olendeid.

Pearsoni soovitus

Keelekasutus

- Kasutage sooneutraalseid ametinimetusi.
- Vältige kõiki seksistlikke väljendid ja ütlusi, mis viitavad sellele, et naiseks olemises on midagi halba.
- Kasutage ettevaatlikult omadussõnu.
- Üldiselt peetakse elutute esemete feminiseerimist ja maskuliniseerimist vanamoodsaks.

Pearsoni soovitused

Muude allikate kasutamine / Viitamine

- ❑ Emakeele, kirjanduse ja võõrkeelte õpetamise puhul tuleks võimalusel vältida sooliselt kallutatud tekstide, eriti nt muinasjuttude, valmide ja muistendite kasutamist.
- ❑ Tagage teadusuuringuid, dokumentaalset materjali ja analüüse kasutavates tekstides nais- ja meessoost teadlaste, akadeemikute, statistikute ja ekspertide tasakaal.
- ❑ Ajalooraamatute pealkirjades on kipunud keskenduma pigem meessoost suurkujude panusele, samas kui naissoost suurkujude panust käsitletakse harva või lühidalt.

